Opdrachtgever: ZonMw

De zin van zorglandbouw

Maatschappelijke businesscase dagbesteding door zorgboerderijen

Publieksrapportage

ERNST & YOUNG
Quality In Everything We Do

Inhoudsopgave

1	De maatschappelijke waarde van zorgboerderijen	1
2	Het onderzoek	2
3	Kostprijs van dagbesteding door zorgboerderijen	3
4	Effecten op de cliënt	6
5	Maatschappelijke baten	8
6	Aanbevelingen	11

Alle rechten voorbehouden - Ernst & Young 2012

1 De maatschappelijke waarde van zorgboerderijen

In Nederland hebben ruim 100.000 personen een AWBZ-indicatie voor dagbesteding. Onder andere mensen met een verstandelijke beperking, dementerende ouderen en jongeren met gedragsproblemen ontvangen dagbesteding. Deze groepen krijgen vanuit de AWBZ een aantal dagdelen per week een structurele tijdsbesteding aangeboden. Doelstelling is bijvoorbeeld om het sociale isolement van de cliënt te verlichten, om de zorg van mantelzorgers te verlichten of om het zelfstandig functioneren te bevorderen.

Per doelgroep gaat het om verschillende doelen. Voor de doelgroep jeugd gaat het er bijvoorbeeld om gedragsproblemen te verminderen, het zelfvertrouwen te verhogen en er voor te zorgen dat jongeren beter om kunnen gaan met problemen. Voor ouderen is het doel onder meer om de lichamelijke gezondheid te verbeteren en/of om psychische of cognitieve aftakeling te vertragen. Bij mensen met een verstandelijke beperking gaat het vooral om het creëren van meer zelfvertrouwen en meer sociale contacten op te bouwen.

Zorgboerderijen vormen een sterk groeiende groep van aanbieders van dagbesteding. Het aantal zorgboerderijen is in de afgelopen tien jaar meer dan verdrievoudigd. Inmiddels zijn er ongeveer 1.100 zorgboerderijen in Nederland, waar naar schatting 10.000 tot 15.000 cliënten dagbesteding ontvangen. De dagbesteding op de zorgboerderij kenmerkt zich hierbij door kleinschaligheid, de groene omgeving (contact met natuur en dieren) en een informele, niet-zorggerelateerde context. Zorgboerderijen worden in het algemeen geëxploiteerd door een ondernemer (de zorgboer en zijn gezin). Naast de zorgdienstverlening vindt op de zorgboerderijen ook agrarische productie plaats.

In de periode januari tot juli 2012 is onderzoek gedaan naar de maatschappelijke kosten en baten van dagbesteding door zorgboerderijen. Het onderzoek is uitgevoerd in de vorm van een maatschappelijke businesscase (MBc). Een maatschappelijke businesscase is een analyse waarin de maatschappelijke kosten en baten van maatregelen en initiatieven van de overheid inzichtelijk worden gemaakt. Daarbij wordt naast het economische nut ook naar het maatschappelijke nut gekeken. In deze publieksrapportage treft u de hoofdconclusies van het onderzoek aan. Voor meer details en uitleg over de gehanteerde onderzoeksmethoden en veronderstellingen verwijzen wij u naar het hoofdrapport van het onderzoek.[1]

1 Ernst & Young en Trimbos-instituut (2012). ''De zin van Zorglandbouw; Maatschappelijke Businesscase Dagbesteding door Zorgboerderijen.''

2 Het onderzoek

In de eerste helft van 2012 is door Ernst & Young en Trimbos-instituut onderzoek gedaan naar de maatschappelijke kosten en baten van AWBZ-dagbesteding door zorgboerderijen. Dit is gebeurd in de vorm van een maatschappelijke businesscase.

Het onderzoek richtte zich daarbij op de dienstverlening aan drie doelgroepen:

- Jeugd van 0-17 jaar.
- Mensen met een verstandelijke beperking.
- Ouderen en dementerende ouderen (65-plus).

De volgende onderzoeksvragen stonden centraal in het onderzoek:

1. Wat zijn de kosten van de dagbesteding die geboden wordt door een zorgboerderij?
2. Welke directe effecten genereert de dagbesteding die wordt geboden door de zorgboerderij?
3. Welke maatschappelijke effecten worden gegenereerd door de dagbesteding op zorgboerderijen?
4. Hoe verhouden de kosten, directe en maatschappelijke effecten zich tot vergelijkbare reguliere zorg (benchmark)?

Om deze onderzoeksvragen te beantwoorden zijn verschillende onderzoeksactiviteiten uitgevoerd. Om een inschatting van de kostprijs van dagbesteding op de zorgboerderij te maken zijn de kosten en opbrengstengegevens van twintig zorgboerderijen geanalyseerd.[2] Vervolgens is een vergelijking gemaakt met openbare gegevens over de gemiddelde kosten en tarieven van dagbesteding in Nederland. De effecten van dagbesteding door zorgboerderijen op de cliënt en de maatschappij zijn ingeschat op basis van bestaande bronnen (literatuur) en gesprekken met zorgprofessionals, onderzoekers en belanghebbenden zoals vertegenwoordigers van zorgkantoren, cliëntenorganisaties, gemeenten en zorginstellingen. Ook aan de kant van de effecten is waar mogelijk een vergelijking gemaakt met bestaande effectiviteitscijfers uit de reguliere zorg. Deze gegevens bleken slechts beperkt beschikbaar (zie ook hoofdstuk 6 Aanbevelingen).

2 Bij de interpretatie van de resultaten dient rekening gehouden te worden met het aantal cases en met de spreiding in de omvang van de zorgboerderijen (aantal dagdelen aangeboden dagbesteding per jaar), de zorgzwaarte van de cliënten, diversiteit binnen de doelgroepen en aangeboden diensten (bijvoorbeeld wel of geen vervoer van cliënten). Verder dient bij de interpretatie van de uitkomsten rekening gehouden te worden met een verschil in de mate waarin zorgboerderijen in hun boekhouding onderscheid maken tussen het agrarische deel en het zorggerelateerde deel van hun bedrijf. Dat verschilt sterk. Voor een nadere toelichting op het kostprijsonderzoek verwijzen wij u naar het hoofdrapport.

3 Kostprijs van dagbesteding door zorgboerderijen

In euro's	Gemiddelde kostprijs *	Gerealiseerde vergoedingen *	Kosten per dagdeel dagbesteding volgens CVZ, inclusief vervoer		Tarieven volgens onderzoek ''Elke dag goed besteed'' – vertaald naar 2010		NZa normtarieven 2010 Extramuraal	
			Intra	Extra	Licht	Midden	Licht	Midden
Jeugd	48	38					62,59	
Verstandelijk beperkten – Kind	39	36,50	47,38	66,47	47,57	60,18	43,44	56,77
Verstandelijk beperkten – Volwassene					29,51	39,80	34,72	43,87
Ouderen	46	37					32,69	60,35

**Voor de twintig onderzochte zorgboerderijen - Jeugd:n=6, Verstandelijk beperkten: n=11, Ouderen: n=8 -*

Tabel 1: vergelijking kosten per dagdeel en gerealiseerde dagdeelvergoedingen voor dagbesteding met NZa gegevens, in euro's, 2010

In tabel 1 zijn de uitkomsten van ons onderzoek samengevat voor wat betreft de kostprijs van dagbesteding door zorgboerderijen. Daarin wordt tevens de vergelijking gemaakt met openbare gegevens over kosten en tarieven voor extramurale dagbesteding. [3]

Grote spreiding in de kostprijs en de ontvangen vergoeding voor dagbesteding
Uit ons onderzoek onder twintig zorgboerderijen komt naar voren dat er in de sector grote verschillen bestaan in de kostprijs en de ontvangen vergoeding voor dagbesteding. Uiteraard verschilt de kostprijs en vergoeding per doelgroep, maar binnen de groep zorgboerderijen die zich richten op dezelfde doelgroep zijn er grote verschillen. Deze verschillen hebben vooral te maken met de omvang van de zorgboerderij.[4]

Boerderijen die maar enkele cliënten bedienen (1.000 tot 5.000 cliënturen dagbesteding per jaar) kennen een veel hogere kostprijs per dagdeel (meer dan € 100 per dagdeel), dan grotere zorgboerderijen (rond de € 20 per dagdeel bij zorgboerderijen met 25.000 tot 30.000 cliënturen dagbesteding per jaar).

3 Voor de doelgroepen jeugd en ouderen kan alleen een vergelijking worden gemaakt met de normtarieven van de Nederlandse Zorgautoriteit. Dit heeft als nadeel dat deze als maximale tarieven gelden en niet gebaseerd zijn op kostprijsonderzoek, maar op historisch beschikbaar budget. Voor verstandelijk beperkten zijn er nog twee aanvullende bronnen. Het betreft de statistieken van het College voor Zorgverzekeringen (CVZ) en NZa uit een onderzoek naar een kostprijs-onderbouwd tarief voor extramurale dagbesteding. De statistiek van CVZ is gebaseerd op informatie van de zorgkantoren met betrekking tot de door hen verstrekte vergoedingen aan instellingen voor extramurale dagbesteding.

4 Naast de omvang spelen waarschijnlijk ook verschillen in de gemiddelde zorgzwaarte van de cliënten per zorgboerderij een rol in de verschillen in de kostprijs per dagdeel dagbesteding.

Gemiddelde kostprijs per dagdeel tussen € 39 en € 48
De gemiddelde kostprijs per dagdeel ligt op basis van ons onderzoek op € 39 voor zorgboerderijen die zich richten op mensen met een verstandelijke beperking, € 46 voor zorgboerderijen die zich richten op ouderen (en dementerende ouderen) en € 48 voor zorgboerderijen die zich richten op kinderen en jongeren. Tegenover de kosten staan de zorggerelateerde opbrengsten die zorgboeren genereren. Deze bestaan uit de vergoedingen die de zorgboeren krijgen in de vorm van PGB's, contracten met het zorgkantoor (Zorg in Natura) of via onderaanneming bij andere zorginstellingen. De in ons onderzoek betrokken zorgboerderijen genereren per dagdeel gemiddeld € 36,50 (verstandelijk beperkten), € 37 (ouderen) en € 38 (jeugd) aan vergoedingen. De verhouding tussen opbrengsten vanuit PGB's aan de ene kant en Zorg in Natura of onderaanneming aan de andere kant is daarbij voor jeugd en ouderen ongeveer 50-50. Voor verstandelijk beperkten ligt de verhouding op ongeveer 60-40.

Kosten versus gegenereerde vergoedingen
Uit de hierboven genoemde gemiddelde kostprijzen en gegenereerde vergoedingen zou het beeld kunnen ontstaan dat de uitvoering van dagbesteding op zorgboerderijen niet kostendekkend is. Dit beeld wordt veroorzaakt door de spreiding (zie hierboven) binnen de sector. Uit ons onderzoek komt het beeld naar voren dat bij boerderijen met een zeer beperkt aantal cliënten (en dus uren dagbesteding) de arbeidskosten per dagdeel dagbesteding zo hoog zijn dat deze de vergoeding duidelijk overstijgen.[5] Daarbij gaat het overigens wel voor een zeer groot deel om arbeidsuren door de zorgboer en zijn gezin. Voor hen vormt het maken van veel/extra uren een integraal onderdeel uit van het ondernemerschap en is vooral van belang dat men goed kan rondkomen met de opbrengsten van het totale bedrijf.[6] Voor zorgboerderijen van een middelgrote tot (relatief) grote omvang geldt dat deze wel veelal een positief bedrijfeconomisch rendement behalen op de dagbestedingactiviteiten.

Vergelijking met reguliere dagbesteding
Kijken we naar het gemiddelde van de twintig onderzochte zorgboerderijen dan ligt alleen voor zorgboerderijen die zich richten op de doelgroep jeugd de kostprijs duidelijk onder de gevonden benchmark (respectievelijk 23% en 39%).

Voor ouderen maakt de Nederlandse Zorgautoriteit (NZa) onderscheid tussen een basistarief en een opslag voor psychogeriatrische problematiek of lichamelijke problematiek. De gemiddelde kostprijs en gegenereerde vergoeding liggen tussen deze twee waarden in. Ons onderzoek levert dus geen bewijs dat dagbesteding door zorgboerderijen voor de doelgroep ouderen gemiddeld duurder of goedkoper is dan reguliere dagbesteding.

5 Personeelskosten vormen de belangrijkste kostencomponent. Deze nemen gemiddeld 75% van de totale kostprijs voor hun rekening. Daarin is ook de aan de dagbesteding te relateren arbeidsinzet van de zorgboer en zijn gezin meegenomen. Dit om een goede vergelijking te kunnen maken met reguliere dagbesteding en om voor de sector een reëel beeld te geven over de kosten die door hen gemaakt worden voor de dagbesteding.

6 Op dit punt verschillen de zorgboerderijen van reguliere dagbesteding. Reguliere dagbesteding vindt over het algemeen plaats in een publieke of semipublieke omgeving, met een andere wijze van doorberekening van arbeidskosten.

Voor de doelgroep verstandelijk beperkten is de vergelijking complexer doordat er verschillende bronnen zijn en NZa onderscheid maakt tussen kinderen en volwassenen met een verstandelijke beperking. Daarbij wordt voor beide doelgroepen een onderscheid gemaakt tussen de zorgzwaarte categorieën Licht (zorgzwaarte 1 tm 4), Middel (zorgzwaarte 5) en Hoog (zorgzwaarte 6 en 7). Uit de gegevens van de onderzochte bedrijven in het kostenonderzoek komt naar voren dat de gemiddelde zorgzwaarte van cliënten met een verstandelijke beperking bij zorgboerderijen ligt rond 4 à 5 – tegen 'middel' aan dus. De gemiddelde kostprijs en gerealiseerde vergoeding die uit het onderzoek naar voren komt ligt tussen de normtarieven en de door NZa berekende tarieven voor zorgzwaarte 1-4 (licht) voor volwassenen en kinderen, maar lager dan de normtarieven en door NZa berekende tarieven voor zorgzwaarte 5 (Midden). Er van uitgaande dat cliënten met een verstandelijke beperking op zorgboerderijen een gemiddelde zorgzwaarte kennen van 4 tot 5 lijkt de kostprijs van dagbesteding op de zorgboerderij in ieder geval niet hoger te zijn dan de benchmarkgegevens over de reguliere zorg.

Kostprijs grote zorgboerderijen duidelijk onder normtarieven
Zoals al eerder aangegeven is er sprake van een grote spreiding in de kostprijzen en gegenereerde vergoedingen door zorgboerderijen. Bij grote zorgboerderijen geldt voor alle drie de doelgroepen dat zij een kostprijs kennen die duidelijk onder het gemiddelde kostenniveau ligt voor reguliere dagbesteding, ook wanneer de arbeidsinzet van de ondernemer en zijn gezin worden meegenomen. Voor kleine zorgboerderijen geldt dat de kostprijs per dagdeel duidelijk boven het landelijk gemiddelde ligt. De inzet van begeleiding drukt in dat geval sterk op de kosten per dagdeel.[7]

7 Het betreft vooral de inzet van arbeidsuren van de zorgboer en zijn gezin zelf. Deze uren zijn integraal meegenomen in de berekende kostprijs. Een aantal zorgboeren geeft in het ingevulde vragenformulier en in de uitgevoerde interviews aan dat zij (niet alle) door hen ingezette arbeidsuren voor de dagbesteding niet zien als kosten. Zij zien het maken van veel/extra uren als onderdeel van het ondernemerschap, waarbij vooral van belang is dat men goed kan rondkomen met de totale opbrengsten van het bedrijf.

4 Effecten op de cliënt

Jeugd 0-17 jaar
De doelgroep kenmerkt zich door gedrags- of opvoedingsproblemen, vaak in combinatie met psychiatrische aandoeningen. Doel van de dagbesteding op de zorgboerderij is om in een natuurlijke omgeving tot rust te komen, tot zichzelf te komen en te ervaren dat ze over capaciteiten beschikken.

Uit de literatuur en de inventarisatie onder professionals komt naar voren dat de volgende directe effecten van dagbesteding op zorgboerderijen optreden bij een belangrijk deel van de jongeren tot 17 jaar:

- Vermindering van de gedragsproblemen.
- Een beter contact met/functioneren binnen het gezin en met het overige netwerk van de jongere.
- Een toename van zelfvertrouwen en het welbevinden.
- Een verbetering van sociale vaardigheden.
- Een verbetering van de dagstructuur.
- Een verbetering van schoolprestaties.
- Een verbetering in het omgaan met problemen (coping).

Mensen met een verstandelijke beperking
De aard van de dagbesteding die op de zorgboerderij wordt aangeboden voor deze brede doelgroep varieert. Voor een deel van de doelgroep is het doel vooral een prettige daginvulling, voor een ander deel is het doel om bepaalde vaardigheden aan te leren. Voor jonge licht verstandelijk beperkten is de doelstelling voor een belangrijk deel vergelijkbaar met de hierboven besproken doelgroep jeugd.

In de literatuur worden maar zeer beperkt effecten van dagbesteding op de zorgboerderij voor verstandelijk beperkten genoemd. De inventarisatie onder professionals en stakeholders leverde een duidelijk breder beeld op.

Uit de literatuur en de inventarisatie onder professionals samen komt naar voren dat de volgende directe effecten van dagbesteding op zorgboerderijen optreden bij een belangrijk deel van de verstandelijk beperkten:

- Een toename van het zelfvertrouwen en het vertrouwen in de toekomst.
- Verbetering van de sociale vaardigheden.
- Een toename van sociale contacten (op de zorgboerderij).
- Een verbetering van de dagstructuur.
- Vermindering van gedragsproblematiek.
- Het versterken van de technische en motorische vaardigheden.

Alle rechten voorbehouden - Ernst & Young 2012

Ouderen en dementerende ouderen

Uit de literatuur en de inventarisatie onder professionals komen de volgende directe effecten naar voren van dagbesteding op zorgboerderijen:

- Een verbetering van de voedselconsumptie en de vochtinname van ouderen.
- Het stabiliseren van cognitief functioneren.
- Het stabiliseren van emotioneel welbevinden (gevoel van isolement, psychisch, tevredenheid met het leven).
- Het stabiliseren van de functionele status.
- Het stabiliseren van gedragsproblemen.
- Verbetering van de lichamelijke gezondheid (bewegen).
- Verbetering van de relatie met partner en de familie.

Vergelijking met reguliere dagbesteding

Uit ons onderzoek komt naar voren dat zorgprofessionals en zorgkantoren zorgboerderijen een nuttig onderdeel vinden van het totale palet aan vormen van dagbesteding. Voor de doelgroep ouderen zien zij zorgboerderijen als bovengemiddeld effectief. Voor het effect van de zorgboerderij op voedselinname en vochtinname is hier ook een eerste wetenschappelijk bewijs voor, op andere punten gaat het om de perceptie van de professionals en zorgkantoren. Voor de doelgroepen jeugd en mensen met een verstandelijke beperking is de perceptie van zorgprofessionals en zorgkantoren dat zorgboerderijen niet meer of minder effectief zijn dan andere vormen van dagbesteding. Afhankelijk van de aansluiting tussen de problematiek van de cliënt en het aanbod wordt de inzet van de zorgboerderij bij deze twee doelgroepen gemiddeld als effectief gezien.

5 Maatschappelijke baten

Bredere maatschappelijke effecten van zorgboerderijen
Dagbesteding is in eerste instantie gericht op het stabiliseren of verbeteren van het welbevinden van de cliënt zelf of van zijn directe omgeving. Dit geldt ook voor de dagbesteding op zorgboerderijen. Met de dienstverlening aan de klant worden echter ook bredere maatschappelijke effecten bereikt. In ons onderzoek hebben wij ons daarbij gericht op de *welvaartseffecten* die voortkomen uit de dagbesteding op zorgboerderijen voor de drie doelgroepen. Dat houdt in dat wij hebben gekeken naar de kostenbesparingen en opbrengstverhogingen die de dagbesteding voor verschillende maatschappelijke partijen oplevert.

Om zinvolle uitspraken te doen over maatschappelijke baten is er voor gekozen om de doelgroepen verder af te bakenen op:

- Jongeren van 12-17 jaar.
- Volwassen verstandelijk beperkten (18-80 jaar).
- Dementerende ouderen.

In tabel 2 zijn de geïdentificeerde welvaartseffecten ingeschat. Deze inschatting is gemaakt op basis van bestaand onderzoek en de mening en perceptie van stakeholders.

Jongeren 12-17 jaar		**Volwassen verstandelijk beperkten (18-80 jaar)**		**Dementerende ouderen**	
Baten					
Minder schooluitval	20-40	Minder intramurale opnames	4-8	Lagere zorgkosten door voeding	7-10
Minder kosten justitiële keten	20-40	Minder zorggebruik familie	1-1,5	Lagere zorgkosten door beweging	4-6
Minder uithuis-plaatsingen en onder toezicht-stellingen	2,5-5			Vertraging in intramurale opname	40-90
Minder zorggebruik familie	4,5-7			Minder zorggebruik familie	2,5-11
Totaal	**47-83**	**Totaal**	**5-9,5**	**Totaal**	**53,5-118**

Tabel 2: inschatting maatschappelijke baten van een jaar dagbesteding op een zorgboerderij met twintig cliënten uit de doelgroep (in duizenden euro's)

Baten door minder schooluitval en criminaliteit van jongeren
De maatschappelijke baten van dagbesteding door de zorgboerderij liggen voor de doelgroep jongeren vooral in het voorkomen van schooluitval door de dagbesteding en in het voorkomen dat de jongere in aanraking komt met lichte en zware criminaliteit. Het voorkomen van schooluitval leidt daarbij tot een hoger inkomen voor de jongere in zijn werkzame leven. De baten met betrekking tot de criminaliteit is gelegen in een kostenbesparing in de justitiële keten.

Minder intramurale opnames voor mensen met een verstandelijke beperking
De geïdentificeerde maatschappelijke effecten van dagbesteding op de zorgboerderij voor een groep van twintig volwassen verstandelijk beperkten zijn duidelijk lager dan bij de doelgroep jeugd. Dat is niet onlogisch aangezien het doel van de dagbesteding voor deze groep heel anders is. Daar waar er bij de doelgroep jeugd een duidelijk doel is om te voorkomen dat de jongere uitvalt van school en niet in het criminele circuit terechtkomt, ligt de doelstelling bij de groep volwassen verstandelijk beperkten veel meer in de zinvolle dagbesteding op zichzelf. Dit levert besparingen op in termen van het voorkomen van intramurale opnames, maar deze zijn beperkt doordat een belangrijk deel van de doelgroep al niet meer thuis woont. Dit gegeven beperkt ook het effect op het zorggebruik door ouders en familie.

Uitstel van intramurale opname voor ouderen
De maatschappelijke effecten van dagbesteding op de zorgboerderij voor dementerende ouderen worden in hoge mate bepaald door de inschattingen op het gebied van het uitstel van intramurale opnames door de dagbesteding. Uitgangspunt hierbij is dat voor alle ouderen op de zorgboerderij geldt dat zij thuis wonen en dat bij 85% van deze groep door de dagbesteding de intramuralisering met zes maanden tot een jaar wordt uitgesteld.

Vergelijking met reguliere dagbesteding
De conclusies met betrekking tot het verschil tussen dagbesteding op de zorgboerderij en andere vormen van dagbesteding zijn voor de geïdentificeerde maatschappelijke effecten van dagbesteding in hoge mate vergelijkbaar met wat al onder de directe effecten is geconcludeerd. Professionals en stakeholders hebben voor de doelgroepen jeugd en verstandelijk beperkten geen indicaties dat dagbesteding op de zorgboerderij in het algemeen effectiever of minder effectief is dan andere vormen van dagbesteding. De effectiviteit is volgens hen in hoge mate afhankelijk van de aansluiting van de problematiek van de cliënt op het aanbod, waarbij de zorgboerderij als een belangrijk en nuttig deel van een breder zorgpalet wordt gezien.

Ook voor de doelgroep dementerende ouderen geldt dat een goede aansluiting op de behoefte van de cliënt bepalend is voor de effectiviteit. Echter, bij stakeholders en professionals leidt de inschatting van de hogere effectiviteit op het terrein van de maatschappelijke effecten wel tot de conclusie dat de welvaartseffecten van de zorgboerderij voor de groep dementerende ouderen hoger zullen zijn. Dat geldt met name voor de maatschappelijke effecten die samenhangen met de directe effecten op het gebied van de voedsel en vochtinname het geval zal zijn. Op het gebied van het ontlasten van de mantelzorger lijkt er geen significant verschil in effect te zijn tussen zorgboerderijen en andere vormen van dagbesteding.

Een interessant aspect voor mogelijk toekomstig onderzoek is dat zorgboerderijen met name voor dementerende mannen een aansprekend alternatief lijkt te zijn voor de reguliere dagbesteding. In hoeverre dit ook leidt tot aanvullende maatschappelijke effecten verdient nader onderzoek.

Overige maatschappelijke effecten
Naast de hierboven al genoemde welvaartseffecten is tijdens het onderzoek ook een aantal aanvullende maatschappelijke effecten geïdentificeerd die niet direct gekoppeld zijn aan de dienstverlening voor de cliënt, maar meer aan de aanwezigheid van de zorgboerderij in de maatschappij.

Deze effecten zijn in hoge mate uniek voor de zorgboerderij en treden niet op bij de reguliere zorg. Het betreft:

- De bijdrage van zorgboerderijen aan een meer inclusieve samenleving.
- De bijdrage aan het in stand houden van agrarische werkgelegenheid.
- De invloed van de zorgboerderijen op de verduurzaming van de landbouw.
- De bijdrage aan het behoud van een zorginfrastructuur op het platteland.
- Lagere vervoerskosten en een lagere milieubelasting door kortere reisafstand ten opzichte van alternatieven in landelijke gebieden.
- De bijdrage aan kennisontwikkeling op het platteland.

6 Aanbevelingen

Op basis van de door ons uitgevoerde analyse komen wij tot de volgende aanbevelingen:

Aanbevelingen voor de sector en zorgboeren:

- **Inzicht in de geïdentificeerde maatschappelijke baten kan de effectiviteit van de geboden dagbesteding verder versterken:**
  Bij ieder van de drie doelgroepen liggen de maatschappelijke baten bij één of twee effecten die bepalend zijn voor de omvang van de baten. Bij de doelgroep jeugd gaat het vooral om het voorkomen van schooluitval en het voorkomen van (zware) criminaliteit. Bij ouderen en bij verstandelijk gehandicapten liggen de baten vooral in het voorkomen/uitstellen van intramuralisering. Dit besef bij zorgboerderijen en bij de partijen die contracten afsluiten met de zorgboerderijen kan belangrijke maatschappelijke winst opleveren.
- **Zelfbewustzijn over doelgroepen waar de zorgboerderij sterk in is:**
  Er is brede consensus dat de zorgboerderij een belangrijke meerwaarde vormt binnen het brede keuzepalet aan mogelijkheden voor dagbesteding. Het gaat er om dat de kwaliteiten en unieke kenmerken van de zorgboerderij optimaal aansluiten bij de problematiek en bij de wensen en mogelijkheden van de cliënt. Zelfbewustzijn over de effectiviteit van de zorgboerderij voor welke (delen van) doelgroepen kan de sector verder helpen. Op dit moment is dat niet exact helder. Door meer inzicht in het type cliënt waarvoor de dienstverlening vooral effectief kan zijn, kunnen zorgboerderijen meer proactief optreden richting hun contractpartners. Wij adviseren dan ook op sectoraal niveau te investeren in meer inzicht in de delen van de doelgroepen waar zorgboerderijen vooral effectief zijn, zodat zorgboerderijen hier in hun marketing gebruik van kunnen maken. In de sector wordt op dit moment een cliënteffectiviteitsmonitor ingevoerd, die hier in de toekomst meer duidelijkheid in kan verschaffen.
- **Professionalisering financieel management zorgactiviteiten:**
  In onze contacten met de zorgboerderijen is een aantal keer aan de orde gekomen dat er behoefte bestaat aan meer inzicht in hun boekhouding met betrekking tot de zorgkant van hun bedrijf. Op dit moment lopen de agrarische kant en de zorgkant bij een aantal zorgboerderijen in de boekhouding nog sterk door elkaar. Daardoor is er weinig zicht op de verhouding kosten en opbrengsten van dagbesteding binnen de zorgboerderij.
- **Aandachtspunten bij de decentralisatie naar gemeenten:**
  Hoewel de plannen rond de decentralisatie van dagbesteding naar de gemeenten door de val van het Kabinet op controversieel zijn verklaard, is de verwachting dat dit uiteindelijk toch de lijn zal zijn van een nieuw kabinet. Deze decentralisatie biedt voor zorgboerderijen zeker kansen. Voor zorgboerderijen is het van belang om met de gemeenten in hun regio in gesprek te gaan of te blijven over hun plannen rond dagbesteding om zo tijdig de goede commerciële keuzes te kunnen maken.

Aanbevelingen voor vervolgonderzoek:

- **Toetsen veronderstellingen in effectonderzoek met controlegroepen:**
  Om hardere inschattingen van effecten en baten te kunnen maken is het noodzakelijk om uitgebreid effectonderzoek te laten uitvoeren. Daarvoor is het noodzakelijk om over een langere periode cliënten te volgen en in beeld te brengen welke effecten de dagbesteding oplevert. Idealiter dient gewerkt te worden met vergelijkbare controlegroepen. Ook is het mogelijk om de effectiviteit van verschillende vormen van dagbesteding met elkaar te vergelijken in een breder onderzoek, waarbij de zorgboerderij één van de onderzochte vormen is (zie aanbeveling hieronder). Afhankelijk van het doel van het onderzoek dient het meer gericht te zijn op de directe medische/psychische effecten of op de indirecte effecten die daar uit voortkomen. Wanneer het doel is om meer inzicht te krijgen in de maatschappelijke kosten en baten dan ligt het laatste meer voor de hand. Bij een dergelijk effectonderzoek kan aansluiting gezocht worden bij de veronderstellingen die wij in het onderzoek hebben gemaakt rond de effectiviteit van de dagbesteding op zorgboerderijen. Wij bevelen verder aan om in een eventueel uit te voeren effectonderzoek ook voldoende aandacht te besteden aan het verschaffen van inzicht omtrent de effectiviteit van dagbesteding op de zorgboerderij per doelgroep of onderdeel daarvan.
- **Waardering van het welbevinden van de cliënt:**
  Bij het inschatten van de maatschappelijke baten van de dagbesteding op de zorgboerderij hebben wij ons gericht op het in beeld brengen van de financiële kostenbesparingen en opbrengstenverhogingen die in de maatschappij worden gerealiseerd. Hiermee is een belangrijk deel van de maatschappelijke waarde van dagbesteding buiten beeld gebleven, namelijk de waarde van de verbetering van het welbevinden van de cliënt en zijn directe netwerk. Dat is immers waar de dagbesteding uiteindelijk voor bedoeld is. Wij adviseren om vervolgonderzoek uit te laten voeren waarin deze verbetering van het welbevinden en de kwaliteit van leven in beeld wordt gebracht en gemonetariseerd.
- **Voordelen van de zorgboerderij voor ouderen:**
  Uit het onderzoek komt naar voren dat praktijkdeskundigen vooral een positief effectiviteitverschil zien van de dagbesteding op de zorgboerderij voor (dementerende) ouderen. Hoe groot dit verschil is en waar dit verschil uit voort komt was in het kader van dit onderzoek niet vast te stellen. Wij adviseren nader onderzoek uit te laten voeren naar het veronderstelde voordeel op deze doelgroep. Daarbij is verdere verdieping van het onderzoek naar het effect van fysieke dagbesteding voor ouderen een van de mogelijke richtingen.
- **Breder onderzoek naar effectiviteit en maatschappelijk rendement van dagbesteding:**
  In aanvulling op de hierboven al genoemde aanbeveling tot uitgebreid kwantificeerbaar effectonderzoek op het terrein van de zorglandbouw bevelen wij het ministerie van VWS/ZonMw aan om breder onderzoek uit te laten voeren naar dagbesteding. Er is weliswaar onderzoek en toezicht op de kwaliteit van dagbesteding en de instellingen die deze zorg leveren, maar naar de effectiviteit en het maatschappelijk rendement van dagbesteding lijkt weinig kwantitatief onderzoek te zijn gedaan. Ook aan de kostenkant liggen er mogelijkheden om beter inzicht te krijgen in de kostprijs van dagbesteding per cliëntuur.

Over de Maatschappelijke Businesscase

De maatschappelijke businesscase (MBc) is een gestructureerde kosten-baten afweging waarin het economische en het maatschappelijke nut samenkomen. Het uitgangspunt van de MBc methodiek is dat iedere interventie van een overheidsorganisatie , feitelijk een investering is, die een (maatschappelijk) rendement oplevert.

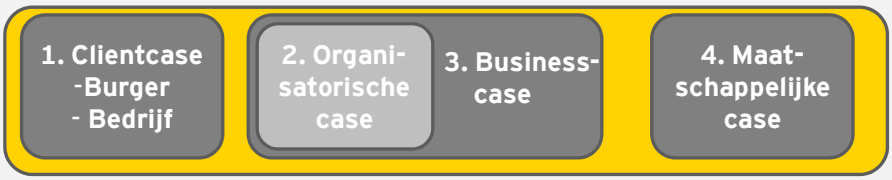

De keuzes die overheidsorganisaties maken om te investeren of juist te desinvesteren in een interventie worden in de MBc uitgewerkt als een businesscase in vijf stappen:

- **Stap 1: het burger - en bedrijfsperspectief:**
  startpunt bij de MBc is het perspectief van de burger/het bedrijfsleven. Kernvraag daarbij is wat de meerwaarde van de interventie is voor de burger of het bedrijfsleven.
- **Stap 2: beschrijving van de maatregel:**
  beschrijft de afbakening van de interventie en de wijze waarop deze wordt uitgevoerd (wie doet wat en hoe)
- **Stap 3: de businesscase:**
  is de bedrijfseconomische uitwerking van de interventie. Welke investeringen worden gepleegd door verschillende stakeholders en welke opbrengsten levert de interventie in bedrijfseconomische zin op?
- **Stap 4: het maatschappelijk rendement:**
  beschrijft de impact en de gekwantificeerde maatschappelijke effecten voor alle stakeholders.
- **Stap 5: de maatschappelijke businesscase:**
  vat casus één tot en met vier samen en beschrijft de levensvatbaarheid, succesfactoren, risico's en eventueel ook de aanbevelingen voor toekomstige financiering.

De maatschappelijke businesscase vindt zijn oorsprong in het Transitieprogramma in de Langdurende Zorg. Het instrument is in 2008 door Ernst & Young vervaardigd. Inmiddels zijn er meer dan dertig businesscases vervaardigd. Landelijk bekende MBc's zijn die van Ontmoetingscentrum Prinsenhof, die in 2009 de Zorgvisie ''Best Practice Award'' voor wonen zorg en welzijn heeft gewonnen, alsook de MBc van Buurtzorg en MEE Nederland, die veel media-aandacht hebben getrokken. In het sociale domein voerde Ernst & Young onder andere analyses uit van het maatschappelijk rendement van de re-integratieactiviteiten van vier SW-bedrijven en van een gemeentelijk participatiecentrum.

Colofon

Deze maatschappelijke businesscase is uitgevoerd door Ernst & Young Advisory, in samenwerking met Trimbos-instituut in het kader van het ZonMw programma Landbouw & Zorg.

Opdrachtgever:

Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport

Ernst & Young

Assurance | Tax | Transactions | Advisory

Over Ernst & Young

Ernst & Young is wereldwijd toonaangevend op het gebied van assurance, tax, transactions en advisory. Juridische en notariële dienstverlening wordt in een strategische alliantie met Ernst & Young Belastingadviseurs LLP verzorgd door Holland Van Gijzen Advocaten en Notarissen LLP. Onze 141.000 mensen delen wereldwijd dezelfde waarden en staan voor kwaliteit. Wij maken het verschil door onze mensen, onze cliënten en de samenleving te helpen hun mogelijkheden optimaal te benutten.

Waar sprake is van Ernst & Young wordt de wereldwijde organisatie van lidfirma's van Ernst & Young Global Limited bedoeld, die elk een aparte rechtspersoon zijn. Ernst & Young Global Limited is een UK company limited by guarantee en verleent zelf geen diensten aan cliënten. Voor meer informatie over onze organisatie, kijk op www.ey.com

Ernst & Young Accountants LLP is een limited liability partnership naar het recht van Engeland en Wales met registratienummer OC335596. Ernst & Young Accountants LLP is statutair gevestigd te Lambeth Palace Road 1, London SE1 7EU, Verenigd Koninkrijk, heeft haar hoofdvestiging aan Boompjes 258, 3011 XZ Rotterdam, Nederland en is geregistreerd bij de Kamer van Koophandel Rotterdam onder nummer 24432939.

© 2012 Ernst & Young Accountants LLP.

Alle rechten voorbehouden.

Deze publicatie bevat informatie in samengevatte vorm en is daarom enkel bedoeld als algemene leidraad. Ze is niet bedoeld om te dienen als een substituut voor gedetailleerd onderzoek of voor het aanwenden van een professioneel oordeel. Noch EYGM Limited noch enig ander lid van de wereldwijde Ernst & Young organisatie kan aansprakelijk worden gesteld voor het verlies van iemand die handelde of die ervan afzag te handelen ten gevolge van enige informatie in deze publicatie. Bij elke specifieke aangelegenheid, dient steeds een geschikte adviseur geraadpleegd te worden.

www.ey.com/nl